

Indledningen er redigeret af Katja Gottlieb og Krista Stinne Greve Rasmussen

Tilsyn ved ph.d. Jesper Tang Nielsen

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktkommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

Indledning til

“Herrens Fristelse”

ved Else Riisager

Indhold

- 1 Anledning
- 2 Form og indhold
- 3 Djævelen og det guddommelige
- 4 Grundtvigs bibelhistoriske salmer og sange
- 5 Anvendt litteratur

1 Anledning

Grundtvigs “Herrens Fristelse” blev offentliggjort første gang søndag den 1. marts 1846, hvor digtet stod trykt på de første spalter af *Dansk Kirketidende*. Tidsskriftet havde på daværende tidspunkt eksisteret et halvt års tid og blev redigeret og udgivet af de to yngre teologer, Theodor Fenger og C.J. Brandt. Under skiftende navne og redaktioner har tidsskriftet og dets arvtagere lige siden været et hovedorgan for den grundtvigske bevægelse.

“Herrens Fristelse” er en episk-lyrisk gendigtning af den nytestamentlige fortælling om djævelen, der frister Jesus i ørkenen, jf. Matt 4,1-11. Teksten var det evangelium, der skulle prædikes over i alle landets kirker første søndag i fasten, som netop i 1846 faldt på den 1. marts. Digtet rummer i øvrigt også udtryk for Grundtvigs forståelse af “Guds Ord” (se strofe 5,3-4).

2 Form og indhold

Som genre grupperes “Herrens Fristelse” traditionelt blandt de bibelhistoriske sange, der igen er en undergenre af salmer. Digtet er enkelt i sin opbygning og følger langt hen ad vejen det bibelske forlæg. Ud over kommenterende beskrivelser vises det

dramatiske forløb i fortællingen gennem replikskifter, der flere steder lægger sig op ad talesproget, fx i hilsenen strofe 2,1-2. Det er karakteristisk for Grundtvigs tekster i genren, at han gør det mellemøstlige miljø hjemligt ved eksempelvis at gengive ørkenen (Matt 4,1) som “den vilde Hede” (strofe 1,1) og at understrege, at der er tale om det fine “Hvedebrød” (strofe 4,4).

De tre fristelser beskrives i henholdsvis strofe 1-6, 7-12 og 13-17 og bliver afrundet dels med udfaldet for djævelen (strofe 18-19), dels for Jesus (strofe 20-22). Hver fristelse er markeret ved gentagelser og en form for varians. Det ses eksempelvis i den afsluttende strofe af hver fristelse (strofe 6, 12 og 17), hvor der blandt andet hentydes til syndefaldsfortællingen om slangen i Edens have, der vildleder og narrer (1 Mos 3,1-6). I første fristelse falder menneskets stammommoder Eva, i den anden stamfaderen Adam, og i den tredje fristelse rammes den misundelige brodermorder Kain.

Alle tre strofer har form af en sammenfattende kommentar fra fortællerens side, og perspektivet på begivenhederne er den kristne læsers. Fortælleren inddrager læseren i formuleringer som “Vor Moders” og “Vor Faders” (strofe 6 og 12). Dermed kan fortælleren beskrive, at “Saamange” vildledes, dvs. mange af menneskeslægten, og muligheden for at falde for fristelsen er på denne måde til stede for alle mennesker. Men Jesus, der både er menneske og gud som “*Marias Søn*” (strofe 1,2) og “*Guds Søn*” (strofe 2,2), står fast. I digtet benævnes han “Frelseren”, underforstået af mennesket (strofe 6,4 og 12,4). Den kristne læser bliver eksempelvis yderligere inddraget i slutningen af digtet, hvor Jesus kaldes “Vor Frelser” (strofe 20,3). Dertil bliver læseren opfordret til at juble med over, at den i traditionel forstand kristne forudsigelse af Jesu Kristi sejr over djævelen har fundet sted (jf. 1 Mos 3,15 og strofe 22,3-4). Ved Jesu Kristi frelsergerning har det enkelte menneske netop fået mulighed for at undgå synd.

Det gennemgående fortællerperspektiv i digtet svarer til det tredje, moralske trin i den firefoldige teksttolkning.

Læs mere

Den firefoldige teksttolkning var en metode til at fortolke og formidle Bibelen og værker med bibelsk indhold, som dominerede i den kristne tradition fra senantikken til oplysningstiden. En gennemgang af metoden, der er eksemplificeret ved Grundtvigs “Deilig er den Himmel blaa”, findes i Nielsen 2009, s. 211-233.

I fx “Vor Frelser Mad at bære, / De kom med Vin og Brød” (strofe 20,3-4) er det første, bogstavelige trin mad i form af ‘vin og brød’ (jf. Matt 4,11). De tre øvrige trin er tolkninger af åndelig karakter. På det andet, typologiske trin, der viser tekststedets frelseshistoriske betydning, henviser “Vin og Brød” til Jesu indstiftelse af nadveren (jf. Matt 26,26-28). På det tredje, moralske trin, der beskriver betydningen for den kristne, peges der hen på nadveren. Endelig hentyder “Vin og Brød” på det fjerde, eskatologiske trin til måltidet mellem Gud og mennesker i himlen (jf. Matt 26,29).

3 Djævelen og det guddommelige

I “Herrens Fristelse” har djævelen mange navne. Foruden “den gamle Slange” omtales han også som “den Lede” (fx strofe 1,3 og 15,1), “den Luftige” (strofe 7,1 og 13,1), “den Engel Mørk”, dvs. den onde engel (strofe 18,4), og Jesus kalder ham Satan (strofe 16,2).

I optakten til digtet bliver djævelen sammenholdt med den skønne morgenstjerne (strofe 1,4). Navnet anvendes i almindelighed om planeten Venus, der om morgenen kun kan ses lyse før solopgang. I Det Gamle Testamente blev billedet af denne strålende stjerne brugt om Babels konge (Es 14,12). Men via den latinske oversættelse af skriftstedet i *Vulgata* som Lucifer, dvs. den lysbringende, blev stedet i middelalderen forvansket til at handle om djævelen. I bibelsk sammenhæng er morgenstjernen dog også anvendt som et billede på Jesus: “Jeg, Jesus (...) er Davids rodskud og ætling, den lysende morgenstjerne” (Åb 22,16).

For den kristne læser fra Grundtvigs samtid ligger der en vis tvetydighed lige under overfladen i visse af digtets formuleringer. “Finger reen” (strofe 10,2) må i digtets sammenhæng forstås som et udtryk for Guds finger. Men i Grundtvigs samtid kan “Finger” også hentyde til ‘fandens finger’, og i dialekter blev “den rene” brugt om fanden i eder, fx ‘den renespilleme’ (jf. strofe 4,1). På samme måde kan Satan og hans hjælpere ifølge den folkelige overtro have et ondt øje til nogen, men i Grundtvigs digt er det Satan selv, der får ondt i øjnene (strofe 3,3). Digtet udtrykker således også i det poetiske sprog, at mennesket let kan lade sig narre og friste, men ikke Jesus Kristus.

4 Grundtvigs bibelhistoriske salmer og sange

Stoffet, den bibelske fortælling, og den form, Grundtvig gav det i “Herrens Fristelse”, faldt fint i tråd med det mangeårige, pædagogiske projekt, Grundtvig havde om at aftegne de væsentligste bibelske tildragelser og personer på vers. Formålet var at gøre det lettere og mere underholdende for børn, unge og lægmænd at tilegne sig stoffet. Det seneste større arbejde inden for genren, der i forskningen er blevet kaldt Grundtvigs bibel- og kirkehistoriske salmer og sange, var udgivelsen 1839-1841 af andet bind af *Sang-Værk til den Danske Kirke*, [klik her](#). Denne udgivelse var i den bibelske kronologi kun nået til fortællingen om Rahab i Josvas Bog, men Grundtvig havde dog siden da drypvis udgivet salmer og sange med forlæg fra de to testamenter.

Det blev P.O. Boisen, der i 1853 først realiserede Grundtvigs plan med udgivelsen af *Bibelske og Kirkehistoriske Psalmer og Sange for Skolen*. “Herrens Fristelse” blev optaget heri som nr. 59 med udeladelse af strofe 18-19 og 21. Endelig blev “Herrens Fristelse” genoptrykt og indsat i sin bibelsk-kronologiske sammenhæng af Grundtvig selv i *Sang-Værk til Den Danske Kirke-Skole* (1870) som nr. 70.

5 Anvendt litteratur

- Boisen, P.O. udg. (1853) *Bibelske og Kirkehistoriske Psalmer og Sange for Skolen*. København.

- *Dansk Kirketidende* (1846), bind 1, nr. 25, 1. marts, udg. R.Th. Fenger og C.J. Brandt. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1811) “De hellige tre Konger (En Barnesang.) [Deilig er den Himmel blaa]” i *Sandsigieren eller den danske Huusven*, hæfte 12, 10. april, s. 184-187. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1839-1841) *Sang-Værk til den Danske Kirke*, bind 2, hæfte 1-2. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1870) *Sang-Værk til Den Danske Kirke-Skole*, bind 2 i (1868-1881) *Psalmer og aandelige Sange*, bind 1-5. København.
- Nielsen, Erik A. (2009) *Kristendommens retorik. Den kristne digtnings billedformer. Billed-sprog I*. København.